

Ongeveer een jaar geleden vertelde Ad van Gennep mij dat hij overwoog om bij gelegenheid van zijn 80ste verjaardag een soort afscheidsartikel te schrijven. Natuurlijk nodigde ik hem meteen uit dat dan aan NTZ aan te bieden. Het openingsartikel van dit december 2017 nummer is het resultaat: een brede terugblik op de gedachtencontext die de laatste 50 jaren wetenschap en praxis met betrekking tot mensen met verstandelijke beperkingen heeft bepaald. Van Gennep kijkt terug naar de paradigma's die in die periode de agenda's hebben beïnvloed. Hijzelf muntte daarbij in Nederland het begrip 'Burgerschapsparadigma' in zijn oratie in 1997 bij de Universiteit Maastricht. In zijn artikel blikt Van Gennep ook vooruit. Paradigma's zijn niet onveranderlijk en zij hebben niet het eeuwige leven. Gelukkig voor wetenschap en praktijk ontwikkelen denkmodellen onder invloed van empirische bevindingen en nieuwe zienswijzen. Niet zelden heerst het misverstand dat een nieuw paradigma het vorige afschaft. In de drang op te vallen op het professionele forum wordt al te vaak een idee of werkwijze als 'nieuw paradigma' gepresenteerd in de hoop dat het daarmee op de markt beter scoort. Het paradigmabegrip zoals Van Gennep hanteert is van meer fundamentele aard en houdt rekening met verscheidenheid.

In een virtuele, intellectuele ruimte kan er uiteraard plaats zijn voor vele paradigma's maar in planning van onderzoek en in de dagelijkse praktijk zullen toch keuzes moeten worden gemaakt. Zijn er dan standpunten mogelijk die helpen om keuzes te verantwoorden? Van

Gennep's antwoord verwijst naar fundamentele waarden, met name 'menselijke waardigheid' en/of 'co-existentiële inclusie', die het maken van keuzes kunnen ondersteunen.

Een ander punt, voorbij het Burgerschapsparadigma, is zijn verwijzing naar het 'intersectionaliteitsperspectief'. Een implicatie daarvan is dat theorievorming en het toetsen van theorieën gebruik maakt van meerdere perspectieven en (onderzoeks)methodieken. En dat we ons bewust zijn van paradigmatische vooronderstellingen achter de begrippen die we gebruiken.

Ik denk bij dit laatste in onze sector niet in het minst aan begrippen als 'intelligentie', 'adaptieve vaardigheden' en 'ontwikkelingsleeftijd'. Hoewel de AAIDD sinds 1992 serieuze pogingen heeft gedaan om het denkkader rond 'verstandelijke beperking' om te buigen van 'defect' tot '(behoefte aan) ondersteuning', steunt haar definitie van 'verstandelijke beperking' nog volledig op het psychometrisch denken van de 20ste eeuw; én wordt gedefinieerd in termen van tekorten. Toch laat de AAIDD (al in 1992!) de niveau-indeling op basis van IQ en ook het begrip 'ontwikkelingsleeftijd' los. Het zelfde geldt voor de DSM-5 die voor de 'niveaubepaling' een typologische benadering op basis van adaptief gedrag kiest; deze 'levels of severity' worden niet geassocieerd met het begrip ontwikkelingsleeftijd. De oorspronkelijke (Amerikaanse) DSM-5 vermeldt de IQ indelingen die nog in de ICD 10 en 11 worden gehanteerd maar onderschrijft of bevordert het gebruik er van niet. In de Nederlandse

vertaling is dit onderscheid niet duidelijk en lijkt het alsof DSM-5 de IQ indeling zelf nog aanbeveelt.

De DSM-5 plaatst 'intellectual disability' als 'intellectual developmental disorder' in de categorie 'neurodevelopmental disorders'. Tekenen van 'paradigma's aan het werk' en verschuivingen in het denken over verstandelijke beperkingen. Tekenen van behoefte aan nieuwe zienswijzen en methoden die ons dwingen concepten als 'intelligentie' en 'ontwikkelingsfase' beter te definiëren, ondanks de vanzelfsprekendheid die deze begrippen verworven lijken te hebben. Het is nodig om deze meer in lijn te brengen met nieuwe wetenschappelijke bevindingen en daarmee ook meer recht te doen aan de (ondersteuning van) mensen die het betreft. Al langer zijn er pleitbezorgers voor andere zienswijzen (Greenspan, 2012; Switzky en Greenspan, 2006) maar er zijn ook meer fundamentele ontwikkelingen en kritieken aan de orde (Hampshire et al., 2012; Van der Maas et al., 2006; voor kritische reflecties op de dominantie van het denken in statistische gemiddelden en de relatieve validiteit van lineair verloopende ontwikkelingsfasen, zie Rose, 2016).

Deze beschouwing over 'intelligentie', 'adaptive vaardigheden' en 'ontwikkelingsleeftijd' voeg ik in als overgang van Van Gennep's artikel naar twee andere bijdragen in dit NTZ nummer. In het pleidooi voor fundamentele discussie over centrale begrippen past het artikel van Wijnroks over de discrepantiëtheorie. In het NTZ juninummer van dit jaar (43-2, 125-139) geeft Gielen weerwoord op bezwaren die Wijnroks eerder uitte (in 2013, NTZ 39-2, 99-113) tegen de discrepantiëtheorie en het

overvragingsconcept als verklaring van probleemgedrag bij mensen met een verstandelijke beperking.

In dit decembern timer dient Wijnroks Gielen van repliek. De redactie vond het fair om Gielen de gelegenheid te bieden zijn mening te geven op de argumenten van Wijnroks. De lezer vindt die in dit nummer in de rubriek *Opinie*. Zonder deze twee benaderingen nu te verheffen tot een paradigmatische clash van Kuhnianse proporties, illustreert deze discussie hoe verschillen in uitgangspunten tot uiteenlopende verklaringen maar ook tot uiteenlopende adviezen voor de praktijk kunnen leiden. En de discussie illustreert het belang van zowel het grondig definiëren van begrippen die we met grote vanzelfsprekendheid hanteren als het gebruiken van nieuwe kennis en methoden om bestaande fenomenen te benaderen. Voor beide geldt naar mijn mening dat de 'VG' sector zich grondig(er) dient te informeren over wat er in andere sectoren gebeurt en met name in meer fundamenteel onderzoek naar fenomenen als intelligentie en aanpassingsgedrag. Belangrijke kennisbronnen zijn daarbij de (epi)genetica, neurobiologie en neuropsychologie.

Ondertussen geldt dat professionele ondersteuners van mensen met een verstandelijke beperking in de praktijk gebruik maken van actuele beschikbare en getoetste kennis. In dat verband is het artikel van Poelen, Sterenborg, Otten en Didden over middelengebruik bij mensen met een lichte verstandelijke beperking relevant. Zij doen verslag van onderzoek naar de relatie tussen de motieven voor gebruik en ernst van middelengebruik.

Daarnaast stelt Olivier-Pijpers de vraag naar

relaties tussen organisatiecontext en (de ondersteuning van) mensen met een verstandelijke beperking en probleemgedrag. Daartoe verkende zij de internationale literatuur en zette de bevindingen daarvan samen met medeauteurs Cramm, Buntinx en Nieboer op een rij.

Tot slot zijn er natuurlijk de vertrouwde rubrieken Boeken, Berichten, Agenda en Publicaties.

Dr. Wil Buntinx
Hoofdredacteur

Literatuur

- Greenspan, S. (2012). How Do We Know When It's Raining Out? Why Existing Conceptions of Intellectual Disability Are All (or Mostly) Wet. *Psychology in Intellectual and Developmental Disabilities* (official publication of Division 33, American Psychological Association), 37 (2), 4-8.
- Hampshire, A, Highfield, R., Parkin, N., & Owen, A. (2012). Fractionating Human Intelligence. *Neuron*, 76 (6), 1225-1237.
- Maas, H. van der, Dolan, C., Grasman, R., Wicherts, J., Huizenga, H., & Raijmakers, M. (2006). A Dynamical Model of General Intelligence: The Positive Manifold of Intelligence by Mutualism. *Psychological Review*, 113 (4), 842-861.
- Rose, T. *The end of average. How We Succeed in a World That Values Sameness*. (2016) New York: Harper Collins (HaperOne).
- Switzky H. & Greenspan S. (2006). *What is Mental Retardation? Ideas for an Evolving Disability in the 21st Century*. Washington: AAMR.